Ruotsin kahdeksas raportti Euroopan neuvostolle alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan mukaisesti

Tämä teksti on kooste Ruotsin 1. kesäkuuta 2021 antamasta kahdeksannesta raportista Euroopan neuvostolle koskien eurooppalaisen peruskirjan mukaisia alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä. Siinä kuvataan kyseessä olevan seurantajakson aikaista kehitystä. Yksityiskohtaisempaa tietoa on saatavissa ruotsin- tai englanninkielisestä kokonaisraportista. Taustatietoja on aikaisemmissa raporteissa.

Raportin rakenne

Vaikka Ruotsin eri vähemmistökielten välillä on eroja, niillä on myös paljon yhteistä, erityisesti edellytysten ja tarpeiden osalta. Vähemmistökieliä koskevat oikeudellisia kehyksiä sovelletaan kaikkiin kieliin (tietyin eroavaisuuksin), ja myös kaikki merkittävät toimenpiteet koskevat normaalisti kaikkia kieliä. Tarpeettoman toiston välttämiseksi nämä yleiset toimenpiteet esitellään ainoastaan suomea koskevassa osiossa. Ellei toisin ilmoiteta, toimenpiteet koskevat myös muita kieliä.

SUOMI

ARTIKLA 7 – Tavoitteet ja periaatteet

7.1.a – Tunnustetaan suomi kulttuuririkkaudeksi

Kielten ja kansanperinteen tutkimuslaitos (ISOF) vastaa kielenhuollosta ja elvyttämistyöstä niin ruotsin kuin kansallisten vähemmistökielien osalta. Vuosina 2018–2019 Isof toteutti valtakunnallisen kirjastoja ja terveyskeskuksia käsitelleen tutkimuksen, jossa tarkasteltiin julkisissa tiloissa edustettuna olevia kieliä. Joulukuussa 2019 julkaistusta tutkimusraportista käy ilmi muun muassa, että Pohjois-Ruotsin hallintoalueisiin kuuluvat alueet onnistuvat paremmin suomen, meänkielen ja saamen näkyvyyden lisäämisessä.

Isof jakaa vuosittain myös vähemmistökielipalkinnon henkilölle tai järjestölle, joka on toiminut ansiokkaasti jonkin Ruotsin vähemmistökielen tai -kielten hyväksi. Palkinto on useana vuonna jaettu toimille, jotka edistävät kansallisia vähemmistökieliä.

7.1.b. - Varmistetaan, että olemassa olevat tai uudet hallinnolliset rajat eivät muodosta estettä suomen edistämiselle

Hallintoalueiden tavoite on parantaa vähemmistökielten asemaa ja näkyvyyttä ja lisätä yhteiskunnan palveluita vähemmistökielillä. Hallintoalueet perustettiin vuonna 2010, ja ne ovat siitä alkaen laajentuneet, kun kuntia ja alueita on liittynyt niihin vapaaehtoisesti. Vuonna 2021 yhden tai useamman vähemmistökielen hallintoalueeseen kuuluu 84 kuntaa ja 15 aluetta. Oikeuksia ovat muun muassa yksilön oikeus käyttää vähemmistökieltä hoitaessaan asioitaan kokonaisuudessaan tai osin sellaisen viranomaisen kanssa, jonka maantieteellinen toiminta-alue kuuluu osin tai kokonaan vähemmistökielen hallintoalueeseen sekä esikouluun ja vanhustenhuoltoon kokonaisuudessa tai keskeisin osin vähemmistökielellä.

Vuonna 2019 lakiin kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä (2009:724) tehtiin lakimuutos, johon sisällytettiin päätökset hakemuksista hallintoalueeseen liittymiseksi ja eroamiseksi.
Hallitus voi päättää erosta vain, jos siihen on erityisiä syitä.

7.1.c – Toteutetaan määrätietoisesti toimia suomen aseman turvaamiseksi

Elvyttämistukea järjestöille

Isof jakaa vuosittain elvyttämiseen tarkoitettuja varoja järjestöille, jotka toteuttavat hankkeita kansallisten vähemmistökielten ja vähemmistöjen kulttuurien edistämiseksi. Vuonna 2020 jaettiin 3,5 miljoonaa kruunua 50 eri projektille. Vuonna 2020 lisäavustusta myönnettiin 18 hankkeelle yhteensä 2 miljoonaa kruunua. Vuonna 2020 noin 20 ruotsinsuomalaiselle järjestölle ja yhdistykselle annettiin tukea kieli- ja kulttuurihankkeisiin.

Ehdotus kielikeskuksen perustamiseksi ja toimintaohjelman laatimiseksi kansallisten vähemmistökielten säilyttämistä varten

Kielten ja kansanperinteen tutkimuslaitos ja saamelaiskäräjät saivat vuonna 2019 tehtävän jättää ehdotuksia toimintaohjelmaan, joka laaditaan kansallisten vähemmistökielten säilyttämiseksi. Toimintaohjelman tarkoitus on edistää kansallisten vähemmistökielten elvyttämistä ja niiden tulevaisuutta elävinä kielinä Ruotsissa.

Isof sai kesäkuussa 2018 hallitukselta tehtäväksi selvittää, kuinka suomen ja meänkielen kielikeskukset voitaisiin organisoida ja määrittää vastaavien toimintojen edellytyksistä jiddišin ja romani chibin kohdalla. Saamelaiskäräjät saivat toimeksiannon saanen kielikeskuksen toiminnan kehittämisestä niin, että se edistää eri saamen kieliä. Isof ja Saamelaiskäräjät ehdottavat kuuden uuden kielikeskuksen perustamista: kaksi saamenkielen kielikeskusta (pohjois- ja luulajansaame), meänkielen, jiddišin, romanin ja suomen kielikeskukset. Keskukset tulisivat osaksi molempien viranomaisten toimintaa ja ne tulisi sijoittaa strategisiin paikkoihin.

Koulutusalueiden kehitystyö

Hallitus antoi 22. joulukuuta 2016 päätöksen erityisen selvittäjän nimittämisestä (dir. 2016:116). Selvittäjän tuli määrittää toimenpiteitä, joilla voitaisiin parantaa mahdollisuutta saada opetusta kansallisilla vähemmistökielillä peruskoulussa, erityisperuskoulussa ja erikoiskoulussa, saamekoulussa, lukio- ja erityislukiokoulussa. Selvityksen perusteella ehdotettiin uuden oppiaineen, äidinkielen, sisällyttämistä peruskoulun ja vastaavien koulujen opetussuunnitelmaan (960 oppituntia peruskoulussa).

Hallitus on antanut Kouluvirastolle vuoden 2021 määrärahakirjeessä tehtävän esittää ehdotuksia kansallisten vähemmistökielten opetuksen yhteensovittamisesta kansallisella tasolla, niin että opetuksen järjestäminen eri koulutoimien toimesta vahvistaa vähemmistökielten opetusta.

7.1.d - Helpotetaan ja/tai rohkaistaan sekä julkisessa (koulutus, oikeuslaitos, hallintoviranomaiset, julkiset palvelut, joukkotiedotusvälineet, kulttuuritoimi ja kulttuurilaitokset, talous- ja yhteiskunnalliset yhteydet, rajat ylittävä yhteydenpito) että yksityisessä elämässä suomen käyttämistä puhetilanteissa ja kirjallisesti

Tuoreimmassa esityksessään *En stärkt minoritetspolitik* hallitus toteaa, että kielen ja kulttuurin siirtäminen on edelleen vähemmistöpolitiikan keskeinen tehtävä. Vähemmistöpolitiikka on monialaista, joten elvyttämistoimia tarvitaan yhteiskunnan eri alueilla.

Useilla viranomaisilla on erityisiä tehtäviä vähemmistöjä koskevan lainsäädännön toteuttamiseksi omalla toimialallaan. Esimerkiksi Sosiaalihallituksen tehtävä on vuonna 2020 ollut toimeenpanna vähemmistölakia viranomaistasolla ja kehittää pitkän aikavälin toimia, joilla voidaan jatkossakin seurata kansallisten vähemmistöjen tilannetta viranomaisten vastuualueilla.

Sosiaalihallitus on myös muun muassa käännättänyt tietoa suomeksi hoitohenkilökunnalle esimerkiksi koronapandemiaa koskien.

7.1.e – Säilyttää ja kehittää tämän säännöksen käsittävien alueiden sitoumuksia suomea käyttävien ryhmien välillä. Luoda kulttuurisia yhteyksiä muita kieliä käyttävien ryhmien kanssa

Vähemmistöryhmien järjestäytymisen tukemiseksi on olemassa järjestöavustus, joka myönnetään juutalaisia, romaneja, ruotsinsuomalaisia ja tornionlaaksolaisia edustaville keskusjärjestöille. Vuosittaisen avustuksen summa on noin 6,5 miljoonaa kruunua, ja sen myöntää Tukholman läänin lääninhallitus. Kansallisten vähemmistöjen nuorisojärjestöille on erillinen avustus, jonka tarkoituksena on mahdollistaa nuorisojärjestöjen toiminta ja mahdollistaa sitä. Avustukset jakaa Nuoriso- ja siviiliyhteiskunta-asiain virasto (MUCF).

Eri vähemmistöjen kanssa järjestetään vuosittain neuvonpitotilaisuuksia kansallisella tasolla sekä tietyn vähemmistön erityiskysymyksiä että yleisempinä neuvonpitotilaisuuksina, joihin osallistuvat kaikkia vähemmistöryhmät ja jotka mahdollistavat kokemusten vaihdon. Vuonna 2019 seurantaviranomaiset ovat ottaneet käyttöön yhteisten neuvonpitojen mallin, jossa viranomaisten ja vähemmistöjen edustajilla on mahdollisuus tavata muutaman päivän ajan ja käydä vuoropuhelua ajankohtaisista aiheista. Tähän kuuluu myös mahdollisuus vähemmistöjen edustajille tapaamisiin ja kokemusten vaihtoon.

Tukholman yliopiston tehtävänä antaa suomenkielistä opettajakoulutusta

Yliopisto mainitsee vuoden 2020 vuosikertomuksessaan määrärahakirjeessä saamastaan tehtävästä, että suomen aineenopettajan koulutusta tarjotaan yksittäisinä kursseina ja niitä täydentävinä pedagogisina opintoina. Yksittäiset kurssit antavat myös kelpoisuuden ammatissa toimiville opettajille. Syyslukukaudesta 2020 alkaen yliopisto tarjoaa aineopettajaopintoja myös etänä, jotta voitaisiin vastata kansalliseen suomenopettajien tarpeeseen. Tämän panostuksen ansiosta opiskelijamäärät ovat kasvaneet.

7.1.i – Soveltuvaa maiden välistä vaihtoa edistetään suomen osalta tämän peruskirjan piiriin kuuluvilla aloilla.

Pohjoismaiden ministerineuvosto on käynnistänyt hankkeen, jonka tarkoituksena on tukea ja vahvistaa kansallisia vähemmistökieliä ja muita puhujamäärältään pieniä kieliä Pohjoismaissa. Hankkeen nimi on *Små språk i Norden*. Isof on saanut hallitukselta tehtävän toimia hankkeen isäntäviranomaisena. Hanke jatkuu vuoteen 2022, ja sen tavoitteena on kehittää pohjoismaista työtä tukemalla vähemmistökieliä, lisätä kiinnostusta niitä kohtaan ja tietoa siitä, kuinka koulutus ja kulttuuri voivat vahvistaa pieniä kieliä Pohjoismaissa.

7.2 – Poistamaan kaiken aiheettoman suomeen käyttöön liittyvän erottelun, poissulkemisen, suosituimmuuden

Kieli ei saa olla syrjimisperuste. Suojaa etnisestä alkuperästä johtuvaa syrjintää vastaan löytyy syrjintää koskevasta laista. Lain valmistelutöistä käy ilmi (prop. 2007/08:95), että etnisellä alkuperällä tarkoitetaan henkilön kansallista tai etnistä alkuperää, ihonväriä ja muita vastaavia

olosuhteita. Edelleen on sanottu, että tämän piiriin kuuluvat muun muassa kansalliset vähemmistöt, kuten saamelaiset ja romanit. Mikäli syrjintä liittyy esimerkiksi kielivaatimuksiin, siihen voidaan soveltaa etnisen alkuperän perusteella tapahtuvan syrjinnän suojaa.

ARTIKLA 8 – Koulutus

8.1.biv – Tarjota alemmilla vuosikursseilla opetus tai merkittävä osa opetusta suomeksi, ainakin niille perheille, jotka niin pyytävät ja joiden lukumäärä katsotaan riittäväksi

Kouluasetuksen 9 luvun, 12 §:n mukaisesti myös oppilaille, jotka käyttävät vanhempiensa kanssa jotain muuta kieltä kuin ruotsia päivittäisessä kanssakäymisessään, tulee saada osa opetuksesta vuosikursseilla 1–6 tuolla kielellä. Suomen kohdalla tämä koskee myös vuosikursseja 7–9. Ruotsissa on kuusi ruotsinsuomalaista vapaakoulua, joilla on Koulutarkastuslaitoksen myöntämä lupa, ja jotka siten saavat korvausta oppilaiden kotikunnilta.

ARTIKLA 9 – Oikeusviranomaiset

Kuten aiemmissa raporteissa on mainittu, oikeus käyttää suomea, meänkieltä ja saamea kielenä tuomioistuimissa on kirjattu lakiin (2009:724) kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä (ks. § 13–16). Yksilön oikeuksiin kuuluu saada toimittaa ja saada käyttöönsä asiakirjat ja kirjalliset todisteet tällaisella kielellä sekä käyttää kieltä suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa. Oikeudet koskevat lain mukaan tuomioistuimia, joiden tuomiopiiri kuuluu kokonaan tai osin 13 §:ssä mainittuun kuntaan. Kustannuksista vastaa valtio.

ARTIKLA 10 – Hallintoviranomaiset ja julkiset palvelut

Tuoreimmassa, vuonna 2019 tehdyssä lakimuutoksessa mukaan lisättiin vielä yksi viranomainen,Työnvälitys, jota koskee kaikissa kirjallisissa yhteydenotoissa oikeus suomen, meänkielen ja saamen käyttöön.

ARTIKLA 11 – Joukkoviestimet

11.1.aiii – Toimenpiteet, joilla huolehditaan, että julkiset radio- ja televisiokanavat lähettävät ohjelmaa suomeksi

Ohjelmatoiminta kansallisilla vähemmistökielillä on keskeinen osa julkisten palveluiden yhtiöiden – Sveriges Radion (SR), Sveriges Televisionin (SVT) ja Utbildningsradion (UR) – tehtävänantoa. Toiminta tarjoaa kielivähemmistöille mahdollisuuden vahvistaa kielellistä ja kulttuurista pääomaansa television ja radion kautta lähetettävien taide-elämysten, uutisten ja tiedonvälityksen avulla.

Viimeisimmän julkisen palvelun lupakaudella ohjelmatarjonta kansallisilla vähemmistökielillä kasvoi vuonna 2013 lähetetystä 10 541 tunnista yhteensä 11 523 tuntiin vuonna 2019.

Suomenkielisten lähetysten tuntimäärä nousi 7 648:sta (2013) 7 921 tuntiin (2019), mistä noin 7 500 oli radiolähetyksiä.

Ohjelmayhtiöt laativat vuosittain selvityksen radio- ja televisiolähetysten määristä muun muassa vähemmistökielillä niin sanotussa julkisen palvelun selvityksissä. Yhtiöt jättivät ensimmäiset selvitykset uusien lähetyslupien mukaisesti maaliskuussa 2021. Selvityksessä käy ilmi, että suomenkielisten lähetysten määrä maaverkossa vuonna 2020 oli yhteensä 8 005 tuntia. SVT lähetti vuoden aikana yhteensä 467 tuntia suomenkielistä ohjelmaa maaverkossa, ST yhteensä 7 495 tuntia suomeksi maaverkossa ja UR:n radio- ja televisiolähetyksistä yhteensä 43 tuntia oli suomenkielistä. Yhteensä 4 491 tuntia tästä oli ensiesityksiä.

11.1.ei – Rohkaistaan ja/tai helpotetaan ainakin yhden suomen kielellä ilmestyvän sanomalehden perustamista ja/tai ylläpitämistä

Kuten Ruotsin aiemmista raporteista käy ilmi, kielivähemmistöille suunnatut päivälehdet voivat saada lehdistötukea. Suomen-, saamen- ja meänkielisten lehtien lehdistötuen saamisen erityiset helpotukset tuen saannille asetetuille vaatimuksille on kuvattu Ruotsin aiemmissa raporteissa, ja ne ovat edelleen voimassa. Kaksi suomenkielistä sanomalehteä sai lehdistötukea toimintatuen muodossa. Vuonna 2021 toinen lehdistä sai tukea 3 761 000 kruunua, toinen 1 763 000 kruunua. Yksi lehti kirjoittaa osaksi suomeksi ja meänkielellä, ja sai rajoitettua toimintatukea 2 955 000 kruunua.

Vuonna 2020 media-alalle suunnattiin erityistä kriisitukea koronapandemian leviämisen johdosta. Kriisituen, aivan kuten myös mediatuen kohdalla, kansallisille vähemmistöille suunnattuja medioita koskevat erityiset helpotukset.

Valtion kulttuurineuvosto myöntää tukea kulttuurijulkaisuille, jotka julkaistaan kansallisilla vähemmistökielillä tai jotka on suunnattu kansallisille vähemmistöille. Viranomaisen vuosien 2017–2019 tehtäviin kuului edistää kirjallisuuden julkaisua ja levitystä kansallisilla vähemmistökielillä. Kävi ilmi muun muassa, että julkiset kirjastot eivät olleet tietoisiakansallisilla vähemmistökielillä kirjoitetun kirjallisuuden ostokanavista. Siksi kulttuurineuvosto on laatinut luettelon tieto- ja kaunokirjallisuuden valikoimasta

11.1.fii – Soveltamaan olemassa olevia avustuksia koskevia toimenpiteitä suomenkielisiin televisio-ohjelmiin

Ruotsin elokuvainstituutti myöntää tuotanto- ja jakelutukea ruotsalaisille elokuville ja tietyille television draamatuotannoille. Tukea voidaan myöntää myös kansallisilla vähemmistökielillä toteutettaville tuotannoille. Vuosina 2019 ja 2020 Ruotsin elokuvainstituutti teki myös merkittävän panostuksen 10 lyhytelokuvaan kansallisilla vähemmistökielillä. Tuen tarkoituksena on edistää elokuvia, jotka on toteutettu kokonaan tai osin jollain kansallisista vähemmistökielistä, ja jotka näinlaajentavat kuvaa Ruotsista ja Ruotsin kansallisista vähemmistöistä. Tukea on myönnetty kolmelle suomenkieliselle lyhytelokuvalle. Ruotsin elokuvainstituutti on myöntänyt vuonna 2020 tukea myös yhdelle suomenkieliselle pitkälle elokuvalle.

ARTIKLA 12 – Kulttuuritoiminta ja -palvelut

12.1.a – Rohkaistaan varmistamaan suomen kielellä tuotettujen teosten saatavuus

Kirjallisuuden julkaisu ja levitys vähemmistökielillä – Valtion kulttuurineuvoston tehtävät 2017–2019

Vuosina 2018–2020 hallitus toteutti merkittävän panostuksen kirjastojen vahvistamiseen ympäri maata. Hankkeen arvioinnista vastaa Boråsin korkeakoulu, ja se on tarkoitus saada valmiiksi syksyyn 2021 mennessä. Hankkeen myötä myös kuninkaallinen kirjasto sai tehtäväkseen toteuttaa kansallisten vähemmistöjen kirjastohankkeen. Kirjasto toimisi resurssikirjastona kaikille kieliryhmille ja maan kunnille.

Lasten- ja nuortenelokuvat kansallisilla vähemmistökielillä

Ruotsin elokuvainstituutti sai hallitukselta vuosiksi 2016–2018 tehtävän parantaa lasten- ja nuortenelokuvien saatavuutta kansallisilla vähemmistökielillä (yhteensä noin 2 milj. kruunua vuodessa). Tehtävä muutettiin pysyväksi vuodesta 2019 alkaen.

Suomen instituutti edisti suomalaista kulttuuria vuosina 2018–2020 sekä 2021

Stiftelsen Finlands kulturinstitut i Sverige on vuonna 2018 saanut kolmivuotisen valtion tuen, yhteensä 1,5 miljoonaa kruunua, vuosille 2018–2020 suomalaisen kulttuurin edistämiseen Ruotsissa. Tuen avulla on esimerkiksi järjestetty suomalaiselokuvien esityksiä eri puolilla maata. Vuonna 2021 tähän toimintaan on myönnetty 500 000 kruunun tuki.

12.1.d – Varmistetaan, että erilaiset kulttuuritoimintojen järjestämisestä vastaavat elimet soveltuvalla tavalla sisällyttävät suomen kielen ja kulttuurin tuntemuksen ja osaamisen aloittamiinsa tai tukemiinsa hankkeisiin

Valtion tuki saamelaisten ja kansallisten vähemmistöjen kulttuuritoimintaan nousi 10 miljoonaa kruunua vuodesta 2018. Saamelaisten ja kansallisten vähemmistöjen kulttuurin vahvistaminen, kehittäminen, näkyväksi tekeminen ja muut edistämiskeinottakaavat vähemmistöille mahdollisuuden välittää historiaansa, kieltään ja identiteettiään itse. Tuen myöntää Valtion kulttuurineuvosto.

12.1.f - Rohkaistaan suomea käyttävien henkilöiden edustajien välitöntä osallistumista kulttuuripalvelujen tarjontaan ja kulttuuritoiminnan suunnitteluun

Vuonna 2019 perustettiin alueille ja kansallisten vähemmistöjen kulttuurin parissa työskentelylle oma verkosto, joka toimii Valtion kulttuurineuvoston työn viitekehyksessä kulttuuriyhteistyömallilla, toisin sanoen valtion alueelliselle kulttuurille myöntämällä tuella. Vuoden 2020 verkostotapaamisiin osallistui myös kulttuurineuvoston tukea saavia kansallisia vähemmistöjärjestöjä, jotka saivat esitellä toimintaansa alueille.

MEÄNKIELI

ARTIKLA 7 – Tavoitteet ja periaatteet

7.1.a – Tunnustetaan meänkieli kulttuuririkkaudeksi

Meänkieli oli yksi kielistä Isofin vuosina 2018–2019 toteuttamassa valtakunnallisessa kirjastoja ja terveyskeskuksia käsitelleessä tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin julkisissa tiloissa edustettuna olevia kieliä. Joulukuussa 2019 julkaistusta tutkimusraportista käy ilmi muun muassa, että Pohjois-Ruotsin hallintoalueisiin kuuluvat alueet onnistuvat paremmin meänkielen ja muiden kansallisen vähemmistökielin näkyväksi tekemisessä.

7.1.c – Toteutetaan määrätietoisesti toimia meänkielen aseman turvaamiseksi

Isofin vähemmistökielille jakamasta erityisestä elvyttämistuesta meänkielen kielen ja kulttuurin edistämiseksi tukea sai 10 hanketta vuonna 2020.

7.1.h - Edistetään meänkielen opiskelua ja tutkimusta korkeakouluissa ja muissa vastaavissa laitoksissa

Uumajan yliopisto toteuttaa tehtävää meänkieleen erikoistuneista opettajanopinnoista. Yliopisto tarjoaa vuosittain kelpoisuuden antavia kursseja, joiden laajuus on 30 opintopistettä. Hyvin harvalla on lukiokoulun päättötodistusta, joka antaisi kelpoisuuden akateemisiin opintoihin meänkielessä.

Uumajan yliopistossa työskentelee myös opettajia ja tohtoriopiskelijoita, jotka tekevät vähemmistökielten opettajakoulutukseen liittyvää tutkimusta.

7.3 - Edistetään vastavuoroista ymmärrystä kaikkien maan kieliryhmien välillä. Meänkielen kunnioituksen, ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden lisääminen sisällytetään opetuksen ja koulutuksen tavoitteisiin. Pyritään edistämään joukkotiedotusvälineiden toimia, joilla meänkielen kunnioituksen, ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden lisääminen otettaisiin osaksi niiden tavoitteita

Meänkieliset ovat Ruotsissa joutuneet historian kuluessa väärinkäytösten ja kaltoinkohtelun kohteeksi. Sen seurauksena kielen puhujat eivät ole uskaltaneet tai halunneet puhua omaa kieltään ja se on siirtynyt huonommin seuraaville sukupolville. Hallitus päätti vuonna 2020 asettaa tornionlaaksolaisten, kveenien ja lantalaisten totuus- ja sovintokomission. Komission tarkoitus on selvittää, kartoittaa ja tarkastella sulauttamispolitiikkaa ja sen seuraamuksia vähemmistöille, ryhmille vähemmistöjen sisällä ja yksilöille. Komission tehtäviin kuuluu myös lisätä tietoisuutta vähemmistöistä ja niiden menneisyyden kokemuksista sekä tehdä esityksiä tuleviksi toimiksi, joilla voidaan vaikuttaa asioiden oikaisemiseen ja edistää sovintoa.

ARTIKLA 10 – Hallintoviranomaiset ja julkiset palvelut

Hallitus haluaa korostaa, että oikeus suulliseen ja kirjalliseen palveluun meänkielellä asioissa, joissa yksilö on osapuolena, on voimassa yhtä lailla kansallisella, alueellisella ja paikallisella

tasolla kielen hallintoalueilla. Viranomaisten tulee myös pyrkiä vastaamaan yksilöille näillä kielillä. Kolmella hallintoalueella 12 kuntaa ilmoittaa, että tietoja on jätetty meänkielellä. Tämä vertautuu siihen, että ainoastaan 10 kuntaa kuuluu meänkielen hallintoalueeseen.

Paikannimet

Kielten ja kansanperinteen tutkimuslaitos Isof toteuttaa laajaa paikannimien kielenhuoltoa saamen- ja meänkielisillä alueilla. Viranomainen pyrkii tutkimuksen ja kehitystyön kautta välittämään tietoa ja ymmärrystä yksityisistä paikannimistä sekä oikeinkirjoituksesta. Viranomainen pyrkii myös lisäämään meän- ja saamenkielisten paikannimien näkyvyyttä Ruotsissa. Tavoitteeseen pyritään muun muassa kansallisille viranomaisille, kunnille ja yhteisöille sekä tutkijoilla ja yksityishenkilöille suunnatulla laajamittaisella neuvonta- ja lausuntotyöllä. Asiantuntijakomitean tehtävänä ollut kieliasujen kommentointi on nyt päättynyt. Kielikoodien tarkastuksen tuloksena muun muassa aiemmin suomeksi kirjoitettuja nimiä on muutettu meänkielisiksi. Nykyään Maanmittauslaitoksen paikkanimitiedoissa on 16 344 meänkielistä paikannimeä.

ARTIKLA 11 – Joukkoviestimet

11.1.aiii – Toimenpiteet, joilla huolehditaan, että julkiset radio- ja televisiokanavat lähettävät ohjelmaa meänkielellä

Selvityksessä käy ilmi, että meänkielisten lähetysten määrä maaverkossa vuonna 2020 oli yhteensä 1 203 tuntia. SVT lähetti vuoden aikana yhteensä 61 tuntia meänkielistä ohjelmaa maaverkossa, ST yhteensä 1 123 tuntia meänkielellä ohjelmaa maaverkossa ja UR:n radio- ja televisiolähetyksistä yhteensä 19 tuntia oli meänkielellä. Yhteensä 407 tuntia tästä oli ensiesityksiä.

Meänkielen kohdalla ohjelmamäärissä voidaan vuosina 2019–2020 havaita marginaalisen pieni lisäys verrattuna ohjelmatarjonnan kokonaismäärään sekä suurempi lisäys ensiesityksissä.

11.1.fii – Soveltamaan olemassa olevia avustuksia koskevia toimenpiteitä meänkielisiin televisio-ohjelmiin

Vuosina 2019 ja 2020 Ruotsin elokuvainstituutti teki myös merkittävän panostuksen 10 lyhytelokuvaan kansallisilla vähemmistökielillä. Tukea on myönnetty yhdelle meänkielellä toteutetulle lyhytelokuvalle. Ruotsin elokuvainstituutti on myöntänyt vuonna 2020 tukea myös yhdelle meänkieliselle pitkälle elokuvalle ja kahdelle lyhytelokuvalle.

ROMANI CHIB

ARTIKLA 7 – Tavoitteet ja periaatteet

7.1.b. - Varmistetaan, että olemassa olevat tai uudet hallinnolliset rajat eivät muodosta estettä romani chibin edistämiselle

Vaikka romani chibille ei ole hallintoalueita, vuodesta 2019 alkaen kaikkia kuntia ja alueita on koskenut velvollisuus hyväksyä tavoitteet ja menettelyohjeet vähemmistöpolitiikkaa koskien. Valmistelumateriaalien mukaan tavoitteiden ja menettelyohjeiden muotoilun tulee tapahtua yhteistyössä kansallisten vähemmistöjen kanssa. Myös neuvonpitovelvollisuus ja velvoite tarjota vanhustenhuoltoa, edellyttäen että satavilla on kieltä taitavia työntekijöitä, koskevat samoin kuntia ja alueita, jotka eivät kuulu kielen hallintoalueeseen.

7.1.c – Toteutetaan määrätietoisesti toimia romani chibin aseman turvaamiseksi

Vuonna 2020 Isofin elvyttämismäärärahoista tuke maksettiin 12:lle romani chibin tukemishankkeelle. Apurahoista voidaan mainita muun muassa tuki Malmön nuorisokeskuksen hankkeelle, jossa keskiössä ovat romaninuoret ja kielitaidon edistäminen digitaalisilla työkaluilla sekä Romanien tanssiyhdistyksen hanke ”Med språket genom historien”.

Isof järjesti vuonna 2020 Kouluviraston kanssa konferenssin romani chibin äidinkielenopettajille. Konferenssi järjestettiin uudelleen helmikuussa 2021, jolloin mukana oli myös meänkieltä ja jiddišiä äidinkielenä opettavia opettajia.

Koska romani chibin käyttäjät ovat ryhmä, joiden osallistaminen yhteiskuntaan ja yhteydet viranomaisten kanssa vaativat lisätukea, Työnvälitys selvittää mahdollisuuksia tarjota romani chibin kielellä samanlaiset palvelut suullisissa ja kirjallisessa vuorovaikutustilanteissa kuin suomeksi, meänkielellä ja saameksi.

7.1.d - Helpotetaan ja/tai rohkaistaan sekä julkisessa (koulutus, oikeuslaitos, hallintoviranomaiset, julkiset palvelut, joukkotiedotusvälineet, kulttuuritoimi ja kulttuurilaitokset, talous- ja yhteiskunnalliset yhteydet, rajat ylittävä yhteydenpito) että yksityisessä elämässä romani chibin käyttämistä puhetilanteissa ja kirjallisesti

Isof valmistelee myös sanalistoja romani chibin eri muunnoksilla. Termityö on edellytys sille, että kieltä voidaan käyttää julkisissa yhteyksissä, esimerkiksi yhteyksissä viranomaisten kanssa. Isofilla on käynnissä projekti yhteistyössä eri murteiden edustajien kanssa. Sen tarkoituksena on laatia oikeinkirjoitussäännöt, jotka kuvastavat eri murteille yhteisiä asioita, mutta myös niiden eroavaisuuksia.

Romanikulttuurin edistäminen 2016–2018

Hallituksen romanikulttuuriin liittyvän tehtävän viitekehyksessä Valtion kulttuurineuvosto on järjestänyt muun muassa neuvonpitotilaisuuksia, vuoropuhelutapaamisia ja erityisiä apurahoja, joita on myönnetty romanitoimijoille. Loppuraportissaan vuodelta 2019 viranomainen nostaa esiin muun muassa maan kulttuuri-instituutioiden romanikulttuuria koskevan merkittävän tietovajeen. Niiltä puuttuvat myös verkostot romanijärjestöjen tavoittamiseksi. Lisäksi todetaan, että apurahojen myöntäminen ei vastaa romanitoimijoiden tuen tarpeita hakemusprosessissa ja että hakijoiden on vaikea täyttää kuntien ja alueiden yhteisrahoituksen vaatimuksia. Viranomainen toteaa lopuksi muun muassa, että jatkossakin tarvitaan työtä ja pitkän aikavälin toimenpiteitä.

Valtion kulttuurineuvosto sai vuonna 2020 hallitukselta tehtäväksi selvittää, millaisia toimia viranomaiset tekevät romanikulttuurin näkyvyyden lisäämiseksi sekä kultuurin säilyttämiseksi ja kehittämiseksi. Lähtökohtana on hallituksen vuosien 2012–2032 strategia romanien sisällyttämisen edistämiseksi. Vuosikatsauksessaan viranomainen on muun muassa todennut, että romanitoimijoiden on vaikea saada alueellista tai kunnallista yhteisrahoitusta hakiessaan valtion tukea.

7.1.h - Edistetään romani chibin opiskelua ja tutkimusta korkeakouluissa ja muissa vastaavissa laitoksissa

Romani chibin opettajien koulutus Södertörnin korkeakoulussa on jatkunut vuoden 2020 aikana. Hallituksen vuonna 2012 antaman tehtävän jälkeen tehdyn työn ansiosta romanikielen opinnot ovat kehittyneet omaksi oppiaineekseen korkeakoulussa.

Korkeakoulu on vuonna 2020 järjestänyt yksittäisiä kursseja romaniopinnoissa, joissa on käsitelty romani chibin lisäksi romanien historiaa ja antiziganismia. Vuosina 2012–2019 järjestetyt tilauskoulutukset, jotka oli suunnattu romanitaustaisille sillanrakentajille tai romani chibiä äidinkielenään puhuville, herättivät suurta kiinnostusta. Osallistujia oli yli 50, ja he edustivat eri romaniryhmiä.

7.3 - Edistetään vastavuoroista ymmärrystä kaikkien maan kieliryhmien välillä. Romani chibin kunnioituksen, ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden lisääminen sisällytetään opetuksen ja koulutuksen tavoitteisiin. Pyritään edistämään joukkotiedotusvälineiden toimia, joilla romani chibin kunnioituksen, ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden lisääminen otettaisiin osaksi niiden tavoitteita

Viimeisimmällä lupakaudella romani chibin kielellä lähetysten määrä nousi 423 tunnista vuonna 2013 vuonna 2019 lähetettyyn 540 tuntiin, joista 440 tuntia oli radiolähetyksiä. Romani chibin kohdalla voidaan vuosien 2019 ja 2020 nähdä selkeä nousu ohjelmamäärissä sekä ohjelmatarjonnan kokonaismäärässä että ensiesityksissä.

Vuosina 2019 ja 2020 Ruotsin elokuvainstituutti teki myös merkittävän panostuksen 10 lyhytelokuvaan kansallisilla vähemmistökielillä. Tukea on myönnetty kahdelle romani chibiksi toteutettavalle lyhytelokuvalle.

SAAME

ARTIKLA 7 – Tavoitteet ja periaatteet

7.1.a – Tunnustetaan saame kulttuuririkkaudeksi

Saamelaiskäräjät vastaa saamen kielen kielenhuollosta ja työstä kielen parissa. Tehtäviä toteutetaan muun muassa saamen kielikeskuksen kautta. Se on harjoittanut menestyksekästä eteläsaamen elvyttämistyötä jo vuodesta 2010.

Hallitus antoi Saamelaiskäräjille vuonna 2020 tehtävän jättää ehdotuksia toimintaohjelmista saamen kielen säilyttämiseksi. Tulevan toimintaohjelman tarkoitus on edistää saamen kielten elävöittämistä ja niiden tulevaisuutta elävinä kielinä Saamenmaan Ruotsissa sijaitsevissa osissa.

Saamelaiskäräjät on myös ehdottanut kielikeskuksen toiminnan laajentamista useammille alueille, niin pohjois-, luulajan- kuin piitimensaamen alueille. Tausta-ajatuksena on, että toiminnan paikallisuuden lisääminen auttaa saavuttamaan enemmän kielten puhujia ja kielenkantajia.

7.1.c – Toteutetaan määrätietoisesti toimia saamen aseman turvaamiseksi

Saamelaiskouluhallitus sai vuoden 2021 määrärahakirjeessä 6 miljoonaa kruunua vuosille 2021 ja 2022 sekä 4 miljoonaa kruunua vuodesta 2023 alkaen. Määräraha tulee käyttää Saamelaiskouluhallituksen työhön integroidun opetuksen hyväksi ja saamenkielisten opetusvälineiden laatimisen lisäämiseksi.

7.1.d - Helpotetaan ja/tai rohkaistaan sekä julkisessa (koulutus, oikeuslaitos, hallintoviranomaiset, julkiset palvelut, joukkotiedotusvälineet, kulttuuritoimi ja kulttuurilaitokset, talous- ja yhteiskunnalliset yhteydet, rajat ylittävä yhteydenpito) että yksityisessä elämässä saamen käyttämistä puhetilanteissa ja kirjallisesti

Vuonna 2020 saamen kieli- ja kulttuurihankkeet saivat avustusta Isofin myöntämistä elvyttämistukirahoista. Hankkeisiin liittyy usein kulttuurisia piirteitä, mutta niiden fokus on kielen elvyttämisessä.

Saamen kielikeskus on julkaissut Giellaskurppo-nimisen saamen kielipaketin, jonka tavoitteena on edistää lasten monikielisyyttä ja samalla auttaa tulevia ja tuoreita vanhempia. Alueen lasten- ja äitiysneuvolat ovat jakaneet pakettia jo usean vuoden ajan.

7.1.e – Säilyttää ja kehittää tämän säännöksen käsittävien alueiden sitoumuksia saamea käyttävien ryhmien välillä. Luoda kulttuurisia yhteyksiä muita kieliä käyttävien ryhmien kanssa

Saamelaiskäräjät myöntää apurahoja järjestöille, jotka edustavat saamelaisia alkuperäiskansoja. Vuonna 2020 jaettiin noin 1,4 miljoonaa kruunua 72 organisaatiolle. Apurahojen tavoitteena on tukea saamelaisten etujärjestöjä vähemmistöpolitiikassa.

7.1.i – Soveltuvaa maiden välistä vaihtoa edistetään saamen osalta tämän peruskirjan piiriin kuuluvilla aloilla.

YK:n alkuperäiskansojen vuoden IYIL2019:n aikana käynnistettiin yhteistyö Suomen ja Norjan saamelaiskäräjien kesken sekä järjestettiin saamelaisten kieliviikko, Giellavahkku 2019. Kokemukset vuoden 2019 kieliviikolta olivat niin myönteisiä, että Giellavahkku järjestettiin myös vuonna 2020. Viikon aikana järjestettiin lukuisia tapahtumia, joiden tavoitteena oli nostaa esiin ja näkyviin saamelaiskieliä ja yhteisellä verkkosivulla, osoitteessa giellavahko.no, julkaistiin tietoa tapahtumista kaikkialla Saamenmaalla.

ARTIKLA 8 – Koulutus

8.1.div – Tarjota teknistä ja ammattiopetusta tai merkittävä osa tätä opetus saameksi, ainakin oppilaiden niin pyytäessä ja mikäli heidän lukumääränsä katsotaan riittäväksi

Lukiokouluissa on ammattiopetusta saamelaiselinkeinoissa, valtakunnallisessa ammatillisessa ohjelmassa, jolla on omat tutkintotavoitteensa ja kansallisesti yhtenäinen ohjelmarakenne. Valitettavasti koulutus ei ole houkutellut juurikaan opiskelijoita, joten sitä ei ole järjestetty useampaan vuoteen. Lapin lukio tarjoaa myös yhteiskunnallisen opinto-ohjelman suuntautumisohjelman saamelaisella painotuksella. Koulutus sisältää kursseja saamen kielessä, saamelaisten historiassa, saamelaiskäsitöissä ja yrittäjyydessä.

8.1.eiii – Rohkaisemaan ja/tai sallimaan korkeakouluopetusta saameksi tai mahdollisuuksia saamen korkeakoulujen opetusaineena

Uumajan yliopiston tehtäviin kuuluu saamen aineopettajaopintojen järjestäminen. Vuosikertomuksessaan vuodelta 2020 yliopisto toteaa, että saamenopintoja on vuodesta 2016 tarjoittuainoastaan yksittäisinä kursseina etäopetuksena. Niitä on mahdollista täydentää pedagogisilla opinnoilla, joten saamenkielen viisivuotista aineopettajakoulutusta ei enää tarjota.

ARTIKLA 11 – Joukkoviestimet

11.1.aiii – Toimenpiteet, joilla huolehditaan, että julkiset radio- ja televisiokanavat lähettävät ohjelmaa saameksi

Ohjelmatoiminta kansallisilla vähemmistökielillä on keskeinen osa julkisten palveluiden yhtiöiden – SR:n, SVT:n ja UR:n – tehtäviä. Viimeisimmän julkisen palvelun lupakaudella ohjelmatarjonta saameksi kasvoi 1 490 tunnista vuonna 2013 yhteensä 1 611 tuntiin vuonna 2019. Näistä noin 1 400 tuntia oli radiolähetyksiä.

11.1.ei – Rohkaistaan ja/tai helpotetaan ainakin yhden saamen kielellä ilmestyvän sanomalehden perustamista ja/tai ylläpitämistä

Saamenkielisiä päivälehtiä ei ole, mutta aikakauslehtiä julkaistaan saameksi. Päivälehtien valtiollinen tuki sisältää erityisiä helpotuksia tuen saannille asetetuille vaatimuksille, joilla pyritään helpottamaan saamenkielisten lehtien ja saamelaisille suunnattujen uutismedioiden mahdollisuutta täyttää tuen tavoitteet.

11.1.fii – Soveltamaan olemassa olevia avustuksia koskevia toimenpiteitä saamenkielisiin televisio-ohjelmiin

Ruotsin elokuvainstituutti myöntää tuotanto- ja jakelutukea ruotsalaisille elokuville ja tietyille television draamatuotannoille. Tukea on myönnetty kahdelle saamenkieliselle lyhytelokuvalle. Ruotsin elokuvainstituutti on myöntänyt tukea myös yhdelle saamenkieliselle pitkälle dokumenttielokuvalle.

ARTIKLA 12 – Kulttuuritoiminta ja -palvelut

12.1.a – Rohkaistaan varmistamaan saamen kielellä tuotettujen teosten saatavuus

Vuonna 2020 Saamelaiskäräjät jakoi 4 miljoonaa kruunua erityistä kriisitukea käytettäväksi saamelaiskulttuurin hyväksi koronapandemian seurausten perusteella.

JIDDIŠ

ARTIKLA 7 – Tavoitteet ja periaatteet

7.1.a – Tunnustetaan jiddiš kulttuuririkkaudeksi

Jiddiš oli yksi kielistä Isofin vuosina 2018–2019 toteuttamassa valtakunnallisessa kirjastoja ja terveyskeskuksia käsitelleessä tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin julkisissa tiloissa edustettuna olevia kieliä. Joulukuussa 2019 julkaistusta tutkimusraportista käy ilmi muun muassa, että Pohjois-Ruotsin suomen, meänkielen ja saamen hallintoalueisiin kuuluvilla alueilla myös romani chibiä ja jiddišiä tehdään paremmin nähtäväksi.

7.1.c – Toteutetaan määrätietoisesti toimia jiddišin aseman turvaamiseksi

Jiddišin tukemishankkeet saivat tukea Isofin elvyttämismäärärahoista vuonna 2020. Avustuksen saajista voi mainita muun muassa Malmön juutalaisen yhdistyksen hankkeen, jossa laadittiin jiddišinkielinen kartta Malmön juutalaishistoriasta ja Göteborgin juutalaisseurakunnan hanke ”Jiddisch i Relle”.

7.1.h - Edistetään jiddišin opiskelua ja tutkimusta korkeakouluissa ja muissa vastaavissa laitoksissa

Vuoden 2021 aluksi Lundin yliopisto sai uuden tehtävän toimia oppilaitoksena, joka pyrkii toteuttamaan jiddišin opettajaopintoja. Vuoden 2020 vuosikertomuksessa Lundin yliopisto kertoo, että vuoden aikana on tarjottu 7 jiddišin kurssia.

7.3 - Edistetään vastavuoroista ymmärrystä kaikkien maan kieliryhmien välillä. Jiddišin kunnioituksen, ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden lisääminen sisällytetään opetuksen ja koulutuksen tavoitteisiin. Pyritään edistämään joukkotiedotusvälineiden toimia, joilla jiddišin kunnioituksen, ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden lisääminen otettaisiin osaksi niiden tavoitteita

Lähetyslupakaudella 2014–2019 edellytys tarjonnan lisäämisestä ei koskenut jiddišiä. Ohjelmayhtiöiden jiddišinkielinen tarjonta on hyvin vähäistä, vain muutama tunti vuodessa. Uudella lupakaudella, vuosina 2020–2025, jiddišillä on aiemmasta poiketen vastaava asema kuin muilla kansallisilla vähemmistökielillä. Toisin sanoen jiddišin tarjonnan kokonaismäärän tulisi nousta lupakaudella 2020–2025 vuoden 2019 lopun tasosta.

SVT lähetti vuoden aikana yhteensä 4 tuntia jiddišinkielistä ohjelmaa maaverkossa, SR yhteensä 9 tuntia jiddišiksi maaverkossa ja UR:n radio- ja televisiolähetyksistä yhteensä 5 tuntia oli jiddišiksi. Näistä yhteensä 9 tuntia oli ensiesityksiä.

Ruotsin elokuvainstituutti myöntää tuotanto- ja jakelutukea ruotsalaisille elokuville ja tietyille television draamatuotannoille. Vuosina 2019 ja 2020 Ruotsin elokuvainstituutti teki myös

merkittävän panostuksen 10 lyhytelokuvaan kansallisilla vähemmistökielillä. Tukea on myönnetty kahdelle jiddišinkieliselle lyhytelokuvalle.

Juutalainen museo on jatkanut työtään juutalaisen kulttuurin puolustamiseksi ja saavutettavuuden lisäämiseksi Ruotsissa. Juutalaisen museon uusissa toimitiloissa Tukholmassa esitellään ruotsinjuutalaista historiaa ja kulttuuriperintöä. Museo tekee myös yhteistyötä eri toimijoiden, muun muassa useiden lääninmuseoiden kanssa näissä asioissa. Hallitus on vastikään lisännyt museon rahoitusta 2 miljoonalla kruunulla vuosittain.